

к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій,
Тернопільський національний економічний університет

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Визначено зміст фінансової діагностики підприємства. Доведено, що фінансова діагностика за змістом і спрямуванням є діагностикою проблем, які виникли в процесі функціонування підприємства та можуть зумовити негативні наслідки для його життєдіяльності, генерувати загрозу виникнення тимчасової чи постійної кризової ситуації. Обґрунтовано необхідність проведення фінансової діагностики як складової комплексної економічної діагностики.

Охарактеризовано значення фінансового аналізу в процесі здійснення фінансової діагностики підприємства. Доведено, що фінансовий аналіз є одним із науково-методичних інструментів дослідження реального фінансового стану, факторної системи формування фінансових результатів, моделі оптимізації грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності як основи забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Узагальнено наукові підходи щодо послідовності проведення фінансової діагностики на підприємстві та запропоновано складові елементи її змісту.

Визначено мету фінансової діагностики як формування уявлення про об'єкт аналізу на базі критеріїв та індикаторів, що мають фінансову природу, тобто одержання певної кількості ключових, найінформативніших параметрів, які дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його фінансових результатів, змін у структурі активів і пасивів балансу, в розрахунках з дебіторами та кредиторами.

Окреслено прийоми аналізу фінансової звітності. Розглянуто класифікацію кількісних методів дослідження при здійсненні фінансового аналізу. Охарактеризовано зміст фінансових коефіцієнтів. На основі узагальнення положень провідних науковців запропоновано класифікацію фінансових коефіцієнтів та визначено напрямки їх практичного застосування. Обґрунтовано визначальну роль фінансових коефіцієнтів в аналітичних дослідженнях фінансового стану підприємства.

Ключові слова: економічна діагностика, фінансова діагностика, фінансовий аналіз, фінансова звітність, фінансові коефіцієнти.

Annotation. The content of financial diagnostics of enterprise is determined. Proved that financial diagnostics on the content and direction is the diagnostics of problems appeared in the process functioning of the enterprise and can lead to negative consequences for his existence, generate a threat of temporary or permanent crisis. The necessity of conducting financial diagnostics as part of a comprehensive economic diagnostics is substantiated.

The significance of financial analysis in the implementation of financial diagnostics of enterprise is characterized. Proved that financial analysis is one of the scientific and methodological instruments of research the real financial condition, factor system forming financial results optimization model cash flows from operating, investing and financing activities as a basis for financial stability of the company.

Scientific approaches to the sequence of conduction the financial diagnostics on the enterprise are generalized. Components the financial diagnostics of enterprise are proposed.

Purpose of financial diagnostics as forming a notion about the object of analysis, which based on financial criteria and indicators are determined. This means obtaining the main, most informative parameters that give an objective and accurate picture of the financial condition of the enterprise, its financial results, changes in the structure of assets and liabilities balance, in settlements with debtors and creditors.

Methods of analysis the financial statements are determined. The classification of quantitative research methods in carrying out financial analysis is considered.

Financial ratios content is characterized. Classification of financial ratios is proposed. The directions their practical application are determined. The main role of financial ratios in analytical researches the financial condition of enterprise is substantiated.

Keywords: economic diagnostics, financial diagnostic, financial analysis, financial statements, financial rations.

Окреслення проблеми. Необхідність проведення діагностики як методу дослідження визначається її значенням у розробленні та реалізації стратегії розвитку підприємства і досягненні ефективного рівня управління. Будучи складовою управлінського процесу, економічна діагностика потрібна для оцінки привабливості підприємства з погляду зовнішнього інвестора, визначення його позиції в національних та інших рейтингах; діагностика дає змогу виявити резерви і можливості, сильні та слабкі сторони підприємства, визначити напрямки адаптації внутрішніх можливостей організації до змін умов зовнішнього середовища.

Фінансова діагностика за змістом і спрямуванням є діагностикою проблем, що виникли в процесі функціонування підприємства та можуть зумовити негативні наслідки для його життєдіяльності, генерувати загрозу виникнення тимчасової чи постійної кризової ситуації. Створити необхідне аналітичне підґрунтя для розв'язання цих проблем – основне завдання діагностики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрямки проведення фінансової діагностики на підприємстві досліджували такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як О. Я. Базилінська, Н. С. Барабаш, Є. Брігхем, В. Г. Воронкова, В. М. Геєць, Т. М. Гладун, Г. С. Домарадзька, В. В. Іванов, Т. С. Клебанова, Г. О. Крамаренко, І. В. Крючкова, М. В. Мінченко, Є. В. Мних, М. Т. Пашута, В. О. Подольська, А. В. Ставицький, Ю. М. Тютюнник, Р. В. Фещур, А. В. Фролков, О. І. Черняк, Л. П. Чижов, О. Є. Чорна, О. В. Ярш та інші.

Разом з цим вивчення й аналіз опублікованих за даною проблематикою праць дали змогу зробити висновок про те, що питання проведення фінансової діагностики підприємства недостатньо розроблені як у науковому, так і в організаційно-практичному аспектах.

При написанні даної статті було використано праці авторів, які торкалися зазначеного кола питань, досліджено складові змісту фінансової діагностики підприємства, сформульовано завдання фінансової діагностики, розглянуто прийоми аналізу фінансової звітності та групи фінансових коефіцієнтів при проведенні фінансової діагностики на підприємстві.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є розроблення теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо напрямків проведення фінансової діагностики на підприємстві, дослідження складових її змісту та визначення груп фінансових коефіцієнтів у ході фінансового аналізу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансову діагностику у ринковій економіці розглядають як одну з найважливіших функцій управління, адже за її результатами можна визначати конкурентоспроможність суб'єкта

підприємницької діяльності, здійснювати контроль за його ліквідністю, платоспроможністю, фінансовою та ринковою стійкістю, розробляти заходи щодо запобігання банкрутству. Всі суб'єкти ринкового економічного середовища, дотичні до ділового життя підприємства, повинні використовувати методики фінансового аналізу для прийняття рішень, спрямованих на оптимізацію відповідних інтересів. Завдяки комплексній фінансовій діагностиці підприємницької діяльності та прогнозуванню фінансово-економічних показників виникає можливість значно зменшити невизначеність і ризик, що притаманні будь-якому процесові прийняття управлінських рішень.

Фінансовий аналіз є невід'ємним компонентом управління кожним підприємством. Умілий та прорахований фінансовий аналіз дає змогу не тільки відстежувати фінансово-економічні явища і процеси, а й розуміти їхню внутрішню сутність та природу. Фінансовий аналіз – достатньо вивчена сфера дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. Однак, незважаючи на розмаїтість підходів щодо сутності даного виду аналізу, між науковців є певні протиріччя.

Так, учені Г. О. Крамаренко та О. Є. Чорна змістом фінансового аналізу вбачають методику оцінювання поточного й перспективного стану підприємства на основі вивчення залежності та динаміки показників фінансової інформації [5].

Дещо по-іншому визначила категорію фінансового аналізу О. Я. Базилінська. У працях автора зазначено, що в умовах ринку фінансовий аналіз спрямований на накопичення, опрацювання та використання фінансової інформації та є основою прийняття управлінських рішень на макrorівні, тобто на рівні суб'єктів господарювання [1]. Ми погоджуємося з твердженням науковця і вважаємо, що власники, кредитори, менеджери підприємства зацікавлені в докладному аналізі фінансових потоків, щоб на основі одержаної інформації прийняти управлінські рішення, які регулюватимуть формування фінансових ресурсів та сприятимуть зростанню капіталу підприємства.

У працях В. В. Ковальова сформульовано тлумачення, згідно з яким фінансовий аналіз – це спосіб накопичення, трансформації та використання фінансової інформації [4].

Вчений І. О. Бланк вважає, що фінансовий аналіз є процесом дослідження фінансового стану й основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості й забезпечення ефективного розвитку [2].

Грунтовно тлумачать зміст фінансового аналізу науковці Є. В. Мних та Н. С. Барабаш. Зокрема, стосовно предмета фінансового аналізу, то автори вважають таким фінансові системи, відносини й ресурси в їх зміні й розвитку, що відбуваються під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів [6]. На думку вчених, фінансовий аналіз охоплює систему фінансових відносин, які виникають у результаті підприємницької та інших видів діяльності підприємств, установ і організацій, причинно-наслідкові зв'язки у зміні показників фінансового стану та фінансових результатів діяльності об'єктів аналізу, інструменти, механізми й способи впливу на зміну фінансових систем.

Фінансовий аналіз є одним із науково-методичних інструментів дослідження реального фінансового стану, факторної системи формування фінансових результатів, моделі оптимізації грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності як основи забезпечення фінансової стійкості підприємства. Таким чином, фінансовий аналіз – основа комплексної фінансової діагностики підприємства.

Заслугує на увагу змістова характеристика фінансової діагностики, яку запропонували науковці В. О. Подольська та О. В. Яріш. Автори зазначили, що фінансова діагностика є складовою комплексної діагностики діяльності суб'єктів господарювання, та її загальна модель чітко кореспондується з моделлю загальних аналітичних досліджень економічної системи в цілому. Схема складових змісту фінансової діагностики, яку запропонували вчені, подана на рисунку 1 [7].

Рис. 1. Схема складових змісту фінансової діагностики*

Джерело: розробила автор на основі [7]

Комплексною метою фінансової діагностики, на думку Ю. М. Тютюнника, є формування уявлення про об'єкт аналізу на базі критеріїв та індикаторів, що мають фінансову природу, тобто одержання певної кількості ключових, найінформативніших параметрів, які дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його фінансових результатів, змін у

структурі активів і пасивів балансу, в розрахунках з дебіторами та кредиторами [8].

Мети досягають у результаті послідовного виконання взаємопов'язаних завдань фінансової діагностики, основними з яких є:

- ✓ всебічне оцінювання фінансового стану підприємства за напрямками: аналіз майна і джерел формування капіталу, грошові потоки, ліквідність та платоспроможність, фінансова стійкість, кредитоспроможність, прибутковість та рентабельність, ділова й інвестиційна активність тощо;

- ✓ дослідження змін у фінансовому стані в часі й просторі, виявлення основних факторів, що спричинили ці зміни; прогнозування основних тенденцій у фінансовому стані;

- ✓ перевірка дотримання підприємством фінансової, розрахункової та кредитної дисципліни, виконання зобов'язань за розрахунками з бюджетом, банками, кредиторами, а також використання засобів за цільовим призначенням;

- ✓ розроблення найімовірніших передбачень і прогнозів майбутніх умов функціонування підприємства;

- ✓ визначення дохідності підприємства для порівняння її з аналогічними показниками інших суб'єктів господарювання, оцінювання підприємства з погляду його ринкової вартості;

- ✓ своєчасне виявлення та усунення недоліків у фінансовій діяльності; мобілізація резервів поліпшення фінансового стану та фінансових результатів, підвищення ефективності всієї господарської діяльності підприємства;

- ✓ надання необхідної інформації для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансової діяльності, контроль за їх впровадженням.

У практиці проведення фінансової діагностики та оцінювання фінансового стану підприємств застосовують різні прийоми аналізу інформації, що міститься у фінансовій звітності. Так, у працях науковця О. Д. Данілова є наступний перелік прийомів аналізу фінансової звітності підприємства [3]:

1) горизонтальний (часовий) аналіз – дослідження динаміки показників із розрахунком абсолютних та відносних змін (наприклад, у балансі – порівняння показників на кінець періоду з показниками на початок періоду; у звіті про фінансові результати – порівняння показників звітного періоду з показниками попереднього періоду);

2) вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників, тобто частки окремих статей звітності у загальному підсумковому показнику (наприклад, структура активів, пасивів, доходів, фінансових результатів, операційних витрат тощо). Перевагою вертикального аналізу є можливість зіставлення структурних показників підприємств, які відрізняються величиною абсолютних показників, а також порівняння відсоткової структури показників одного звітного періоду з іншими незалежно від зміни їх розмірів.

3) трендовий аналіз – порівняння показників звітності за інформацією кількох періодів і визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників. Це дає змогу здійснювати екстраполяцію (прогнозування) найважливіших фінансових показників на наступні періоди, а отже, проводити перспективний аналіз фінансового стану;

4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями однієї або різних форм звітності, визначення взаємозв'язків між показниками;

5) порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський порівняльний аналіз зведених показників консолідованої звітності материнського підприємства та показників звітності його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз для порівняння показників певного підприємства із середньогалузевими показниками, показниками підприємств-конкурентів, передових підприємств, закордонних підприємств тощо;

6) факторний аналіз проводять для визначення впливу окремих факторних показників на зміну результативних показників за допомогою моделювання детермінованих і стохастичних факторних систем;

7) маржинальний аналіз – метод оцінювання й обґрунтування управлінських рішень у бізнесі на основі поділу витрат на змінні та постійні, дослідження причинно-наслідкових зв'язків між обсягом продажу, собівартістю та прибутком.

Особливе значення у фінансовому аналізі відіграють відносні показники. Відомо кілька сотень різноманітних фінансово-економічних коефіцієнтів, які визначають за даними фінансової звітності. Необхідність широкого використання аналітичних коефіцієнтів зумовлена:

- ✓ стандартністю подання вихідної інформації (форми фінансової звітності);
- ✓ прагненням мінімізувати вплив інфляційного чинника;
- ✓ можливістю порівняння відносних показників у часі й просторі;
- ✓ автоматизацією розрахунків із застосуванням комп'ютерних програм.

В економічній літературі висловлені різні погляди щодо класифікації фінансових коефіцієнтів, однак більшість авторів схиляються до думки, що найважливішими є п'ять основних груп фінансових коефіцієнтів. Зокрема, у працях С. В. Мниха та Н. С. Барабаш подана наступна класифікація фінансових коефіцієнтів [6]. Це, зокрема, показники:

- 1) ліквідності;
- 2) поточної діяльності;
- 3) фінансової стійкості;
- 4) рентабельності;
- 5) стану та діяльності підприємства на ринку капіталу.

Показники аналізу ліквідності дають змогу описати й оцінити здатність підприємства погашати свою поточну заборгованість. В основі обчислення коефіцієнтів даної групи – зіставлення оборотних активів і поточної заборгованості. В результаті встановлюється достатність забезпечення підприємства оборотними активами, необхідними для погашення його поточних зобов'язань. Оскільки різні види оборотних активів мають різний ступінь ліквідності, обчислюють кілька фінансових коефіцієнтів.

Показники аналізу поточної діяльності дають змогу оцінити ефективність поточної фінансово-господарської діяльності підприємства на основі тривалості операційного циклу, який залежить від оборотності коштів у різних видах активів. Прискорення оборотності оборотних активів свідчить про підвищення ефективності їх використання. До основних показників цієї групи відносять показники ефективності використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів: виробіток, фондівдача, коефіцієнти оборотності оборотних активів у цілому й за їх окремими видами.

За допомогою показників аналізу фінансової стійкості оцінюють склад джерел фінансування та динаміку співвідношення між ними. Аналіз базований на тому, що джерела формування коштів підприємства мають різний ступінь собівартості, ступінь досягнення, рівень надійності, ступінь ризику.

Показники рентабельності призначені для оцінки ефективності вкладення коштів у підприємство. Основними показниками цієї групи є рентабельність капіталу та рентабельність активів в цілому й за видами.

Для аналізу стану і розвитку підприємства на ринку капіталу здійснюють просторово-часове зіставлення показників, що характеризують стан підприємства на ринку цінних паперів. До таких показників належить дивідендний дохід, дохід на акцію, ціна акції тощо.

Фінансові коефіцієнти відіграють визначальну роль в аналізі, оскільки дають змогу:

- ✓ окреслити фактори, що впливають на величину результативного показника;
- ✓ застосовувати методи факторного аналізу;
- ✓ аналізувати чуттєвість результативного показника до змін окремих факторів.

Отже, у процесі проведення фінансової діагностики використовують різноманітні методи, способи, прийоми та моделі. Їх кількість і широту застосування визначають у кожному конкретному випадку залежно від мети і завдань аналітичного дослідження.

Висновки та подальші дослідження. Фінансова діагностика

підприємства є необхідним етапом для розроблення планів і прогнозів щодо його фінансового оздоровлення. Кредитори та інвестори аналізують фінансовий стан підприємства, щоб мінімізувати свої ризики за позиками й внесками, а також для диференційованого встановлення відсоткових ставок.

Результатом фінансової діагностики є отримання певної кількості основних, найбільш інформативних параметрів, які об'єктивно і точно відображають фінансовий стан підприємства. За цими результатами формують плани його розвитку.

Література

1. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика. 2-ге вид.: навч. посіб. / О. Я. Базилінська. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
2. Бланк І. О. Фінансовий механізм управління ефективністю операційних витрат підприємства / І. О. Бланк // Фінанси України. – 1998. – № 8. – С. 18–24.
3. Данілов О. Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях: навч. посіб. / О. Д. Данілов, Т. В. Паєнтко. – К.: Центр навч. літератури, 2011. – 415 с.
4. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры: учеб. пособие / В. В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.
5. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз: підручник. / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
6. Мних Є. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 412 с.
7. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш – К.: Центр навч. літератури, 2007. – 488 с.
8. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Ю. М. Тютюнник. – К.: Знання, 2012. – 815 с.